

Book review J.A. Ebbinge Wubben, Literatuur en recht: Charles Dickens en gevangenschap wegens schulden (Utrecht, 2000)

Citation for published version (APA):

van Rhee, C. H. (2003). Book review J.A. Ebbinge Wubben, Literatuur en recht: Charles Dickens en gevangenschap wegens schulden (Utrecht, 2000). *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis-Revue d'Histoire du Droit-The Legal History Review*, 71(3), 465-467.

Document status and date:

Published: 01/01/2003

Document Version:

Accepted author manuscript (Peer reviewed / editorial board version)

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Verschenen in: *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, 2003, p. 465-467.

J.A. Ebbinge Wubben, Literatuur en recht. Charles Dickens en gevangenschap wegens schulden, diss. Utrecht 2000 (uitgegeven in eigen beheer), IV+389

Het onderhavige proefschrift dient volgens zijn auteur te worden geplaatst in het kader van de zogenoemde 'Law and Literature-beweging'. Deze beweging vindt haar oorsprong in de Verenigde Staten van Amerika. Ook in Nederland mag zij zich in enige belangstelling verheugen. In verband hiermee kan worden gewezen op het boek *Verbeeldingsmacht. Wat juristen moeten lezen* (Den Haag 2000) onder redactie van W.J. Witteveen en H.S. Taekema, alsmede op J. Gaakeer, *Recht op verhaal. Een eerste stap in de wereld van het recht aan de hand van literaire werken* (Amsterdam 2000). In een voorwoord van Gaakeer bij een ander werk, namelijk de door Ars Aequi in 2001 uitgegeven bundel *Literaire rechtspraak* (zie p. IX-XIV), lezen wij dat de 'Law and Literature-beweging' een aantal doelen nastreeft. In de eerste plaats stelt zij zich teweer tegen het negatieve imago van juristen als 'letterknechten'. Die letterknechten zouden namelijk het recht voor het grote publiek bewust onbegrijpelijk maken. Gaakeer stelt dat deze kritiek 'en de daaruit voortvloeiende behoefte om het negatieve imago van het recht en zijn beoefenaren te doorbreken, alsmede het groeiend besef dat zowel de rechtspraktijk als het juridisch onderwijs gebaat zouden zijn met juristen die een brede oriëntatie op de menswetenschappen hebben, [...] ertoe [hebben] geleid dat in de jaren zeventig van de twintigste eeuw in Amerika een oproep kwam om terug te keren naar de traditie van de humaniora. Daarbij werd met name bedoeld op de literatuur als bron van normen en waarden en als voorbeeld voor eigen taalgebruik in woord en geschrift.' Hoewel de argeloze lezer na lezing van dit citaat 'Law and Literature' vooral zal zien als een teken des tijds wat betreft de kwaliteit van het huidige middelbaar onderwijs, blijkt dit echter niet zo te zijn. Het gaat namelijk om meer dan 'remedial teaching'. Gaakeer zet uiteen dat binnen de beweging twee aandachtsgebieden worden onderscheiden. Het gaat om 'Law in Literature', dat zich bezighoudt met de analyse van literaire werken met een juridisch thema. Hierbij wordt gezien (ik citeer Gaakeer) 'wat wij kunnen leren van de manier waarop het rechtssysteem of een individuele jurist wordt beschreven', met als doel 'zowel de menselijke natuur te leren doorgronden als inzicht te krijgen in de manier waarop juristen door anderen worden beschouwd.' De tweede stroming wordt gevormd door 'Law as Literature', waarbij het vooral gaat om de noodzaak voor juristen om 'gevoel te ontwikkelen voor de effecten van een bepaalde schrijfstijl c.q. betoogtrant.' Kortom, de aanhangers van de 'Law and Literature-beweging' kunnen hooggestemde idealen niet worden ontzegd.

Het proefschrift van Ebbinge Wubben vormt, voor zover ik weet, een van de eerste Nederlandse proefschriften die zich expliciet in de traditie van 'Law and Literature' plaatsen. Gezien het prille karakter van de beweging in Nederland, dient het proefschrift met welwillendheid tegemoet te worden getreden. Immers, het schrijven van een dergelijk proefschrift vergt moed en bovendien een grote belezenheid, zeker waar het zo uitgebreide oeuvre van Charles Dickens tot uitgangspunt wordt genomen. Ebbinge Wubben moet zonder meer als een groot kenner en liefhebber van zowel de literaire als de niet-literaire nalatenschap van Dickens worden beschouwd. Zijn proefschrift, waarin voornamelijk het Engelse insolventierecht in relatie tot het werk van Dickens centraal staat, getuigt hiervan op meer dan een plaats.

Ondanks de welwillendheid die hier op haar plaats is, kan ik niet verhelen dat ik minder gelukkig ben met dit proefschrift. De belangrijkste redenen hiervoor vormen de structuur van het werk alsmede de uitwerking van de onderzoeksvragen.

De auteur stelt zich in de inleiding (hoofdstuk 1) een tweetal vragen, namelijk (a) die naar de waarde van de letterkunde voor de rechtswetenschap, en (b) die naar de waarde van de rechtswetenschap voor de letterkunde (waarbij de auteur met 'de letterkunde' vooral het oog zal hebben gehad op de letterkundige nalatenschap van Charles Dickens).

Blijkens zijn conclusie (hoofdstuk 6) luidt het antwoord op de eerste vraag, kort samengevat, als volgt: De letterkunde biedt een beeld van de relatie tussen het recht en 'gewone mensen'; in letterkundige werken gaat het met andere woorden om het recht in actie. Het werk van Dickens is in dit kader van belang, omdat het een hiaat opvult wat betreft onze kennis van het 19^e-eeuwse Engelse insolventierecht, waarbij dan vooral de positie van de debiteur door Dickens wordt belicht. Dickens biedt ons volgens Ebbinge Wubben iets wat de juridische bronnen niet bieden.

Jammer genoeg wordt in het onderhavige proefschrift, in het bijzonder in hoofdstuk 2 (*Insolventie in Dickens' leven en werken toegelicht*) en hoofdstuk 3 (*Insolventie: Dickens' werken en de rechtsontwikkeling*) die expliciet aan het recht in actie zijn gewijd, naar mijn smaak minder duidelijk gemaakt waaruit de bijdrage van Dickens dan wel bestaat. Dit is vooral een gevolg van de onduidelijke structuur van het proefschrift. Immers, beantwoording van de eerste onderzoeksvraag vereist twee afzonderlijke onderzoeken: in de eerste plaats een onderzoek naar de gegevens welke zijn te ontlelen aan juridische bronnen zoals bijvoorbeeld doctrine, jurisprudentie en parlementaire stukken, en ten tweede een onderzoek naar de gegevens welke ontleend kunnen worden aan Dickens' literaire nalatenschap. Het had in dit kader voor de hand gelegen behandeling van beide onderwerpen strikt te scheiden, iets waarvan de auteur zich naar mijn smaak ook wel bewust was, maar wat hij desondanks niet heeft gedaan. Zijn rechtvaardiging hiervoor op blz. 10 van zijn studie overtuigt mij niet. Daar merkt de auteur het volgende op: 'Het is moeilijk het insolventierecht in het leven van Charles Dickens te beschrijven, zonder daarbij ook zijn werken te betrekken. Aan een veelheid van herhalingen en verwijzingen zou dan niet te ontkomen zijn. Om dit herhalen en verwijzen te beperken, worden bij de beschrijving van insolventie in Dickens' leven passages uit zijn literaire werken betrokken.' Herhalingen en verwijzingen, zo zij inderdaad nodig waren, hadden wat mij betreft hier voor lief dienen te worden genomen. Zoals de zaken er nu voor staan, bevatten de hoofdstukken 2 en 3 een aantal meer of minder interessante gegevens met betrekking tot Dickens en het insolventierecht, maar de functie van deze gegevens in het kader van het onderzoek wordt onvoldoende duidelijk gemaakt (wat bijvoorbeeld te denken van de biografische gegevens met betrekking tot de broers en zusters van Dickens op blz. 62 e.v.?.; het merendeel van de daar gepresenteerde gegevens kan niet in verband worden gebracht met het centrale thema van het boek). Wat betreft deze hoofdstukken is eerder sprake van een rijk gestoffeerde inventariskast waarin de auteur een groot deel van het materiaal heeft ondergebracht dat hij rond Dickens heeft kunnen verzamelen.

Wij komen toe aan de tweede centrale vraag in het onderzoek van Ebbinge Wubben, die naar 'de waarde van de juridische wetenschap voor de letterkunde.' Het materiaal voor beantwoording van deze vraag moet vooral worden gevonden in hoofdstuk 4 (*De kunstenaar en het insolventierecht*) en hoofdstuk 5 (*Commentatoren en insolventie*). Op basis van een aantal onjuistheden en cirkelredeneringen die Ebbinge Wubben meent aan te treffen bij auteurs over Dickens en zijn werk, formuleert hij zijn antwoord op de tweede vraag. Dit

antwoord komt erop neer dat de rechtswetenschappelijke methode voor deze auteurs van belang kan zijn; de auteurs moeten zich, aldus Ebbinge Wubben, bij hun onderzoek laten inspireren door juristen. Wij lezen op p. 305: 'De rechtshistoricus en vermoedelijk iedere wetenschappelijke historicus werkt van uit bronnen, die onafhankelijk staan t.o.v. de resultaten [?]. Bovendien gaat hij de betrouwbaarheid van die bronnen na. Dit geldt niet alleen voor de rechtshistoricus, maar ook voor degenen, die in de rechtspraktijk werkzaam zijn. Rechters en advocaten kijken naar het bewijs van de feiten, welke vermeld worden en ook naar de grondslagen van de rechtsnormen, waarop een beroep wordt gedaan.' Wanneer ik een poging waag deze passage te begrijpen, moet ik constateren dat naar het oordeel van Ebbinge Wubben de waarde van de rechtsgeleerdheid voor de letterkunde onder andere bestaat uit het leren van een wetenschappelijke manier van werken. Hiermee lijkt de auteur de collega's van de Letterenfaculteit enigszins te onderschatten (overigens werd het proefschrift van Ebbinge Wubben in de Letterenfaculteit verdedigd). Echter, ik begeef mij buiten het gebied van mijn expertise, en ik doe er dan ook het zwijgen toe.

Ik moet constateren dat een deel van de hierboven gesignaleerde problemen met het onderhavige proefschrift voortkomen uit het feit dat de auteur zich niet altijd duidelijk uitdrukt. Ik doe een greep uit de onduidelijke passages die het proefschrift bevat: 'Allen waren mensen met een eigen levensgeschiedenis en dat was het grote verschil met de 'law of insolvency' van Dickens' tijd.' (p. 179); 'Een tweede waardevol aspect van Dickens voor het recht is, dat niet hij maar zijn vader rechtstreeks 'slachtoffer' van het insolventierecht was.' (p. 300); 'Nu zowel het leven als de werken van Dickens waarde hebben voor de rechtswetenschap is niet slechts de literatuur van Dickens waardevol, maar de literatuurwetenschap, die literatuur en leven bestudeert.' (p. 306) In dit kader is het misschien wat wrang, dat de auteur op p. 306 opmerkt dat hij uitdrukkelijk de vraag of de jurist van het taalgebruik van Dickens kan leren rechtsregels en vonnissen duidelijker en omzichtiger te formuleren (zoals wij zagen een van de doelstellingen van de 'Law and Literature-beweging' bij bestudering van literaire werken) niet heeft behandeld. Verder kan nog worden opgemerkt dat de volgende passage veel rechtshistorici zal bevreemden aangezien zij van een toch wel heel beperkte kijk op hun werk getuigt: 'Hij [Dickens] laat in de common law procedure van *The Pickwick Papers* en de chancery procedure van *Bleak House* de mensen zien, maar de procedures als zodanig beschrijft hij niet. De rechtshistoricus beschrijft die juist, de mensen ontsnappen hem.' (p. 302)

Ik zie af van bespreking van de andere punten waarop het proefschrift aanleiding geeft tot kritische kanttekeningen en kom tot een afronding. Tot mijn spijt ben ik het niet met de auteur eens waar hij stelt dat hij met zijn proefschrift een rechtshistorische studie van het Engelse insolventierecht in zijn maatschappelijke context heeft geschreven, althans dat hij in grote lijnen in een bestaande leemte op dit gebied heeft voorzien (p. 306). Wel heeft Ebbinge Wubben een boek geschreven waaraan de liefhebber van het oeuvre van Charles Dickens mogelijkerwijze waardevolle inzichten kan ontleen, misschien zelfs wel die kennis van het insolventierecht die nodig is om Dickens' werken als maatschappijkritiek op te vatten (p. 306). Bovendien heeft hij, ik merkte het reeds eerder op, de moed getoond zich met zijn proefschrift te begeven op de zeker niet platgetreden paden van de 'Law and Literature-beweging' in Nederland. Die moed en zeker ook Ebbinge Wubbens speurzin zijn een compliment waard.

C.H. van Rhee, Maastricht